

50101901 : สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : โบราณคดีธนบุรี / โบราณคดีกรุงเทพมหานคร / ธนบุรี

กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์ : กรุงเทพมหานคร ในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์. อาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ศ.ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ และ รศ.ดร. รัศมี ชูทรงเดช. 467 หน้า.

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางกายภาพของเมืองธนบุรีใน
สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ โดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการสำรวจร่องรอยหลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ยังคงเหลืออยู่ และการขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่
ป้อมวิชัยประสิทธิ์ คลองคูเมืองเดิมธนบุรี (คลองบ้านขมิ้น) กระจ่างพาศนีย์ (เดิม) สถานีรถไฟ
ธนบุรี (เดิม)

จากการศึกษาวิจัยพบว่าชุมชนธนบุรีมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
เกษตรกรรมริมน้ำแลบบกระจัดกระจายโดยมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลาง ชุมชนจะมีความหนาแน่น
มากบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม การเข้ามาของชาวตะวันตกโดยเฉพาะเพื่อ
การพาณิชย์นานาชาติทำให้มีการขุดคลองลัด คลองลัดที่เกิดขึ้นทำให้ภูมิลักษณะเปลี่ยนแปลงไป
โดยเมืองได้ขยายไปทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่
เมือง การกลายเป็นเมืองของธนบุรีนั้นประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ คือ ชุมชน ความสัมพันธ์
ระหว่างชุมชน ย่าน และบ้านเมือง ท่าเล ที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และผลิตผลทางการ
เกษตร

นอกจากนั้น การศึกษาทางโบราณคดีได้เพิ่มพูนประเด็นรายละเอียดต่างๆ ที่หลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์ไม่ได้กล่าวถึง ได้แก่ ลักษณะและขอบเขตของตัวเมืองบางกอก ลักษณะของ
ป้อมปราการและกำแพงเมืองธนบุรี ผู้ศึกษาเสนอว่าควรมีการขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อตรวจสอบ
ประเด็นสำคัญต่างๆ คือ ชุมชนธนบุรีในระยะแรกเริ่ม ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองและขอบเขตของเมือง
ในอดีต และกำแพงเมืองบางกอก และควรมีการสำรวจทางโบราณคดีเพิ่มเติมในพื้นที่ตามริมน้ำ
และลำคลองสำคัญในพื้นที่ใกล้เคียง

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2555

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

50101901 : MAJOR : HISTORICAL ARCHAEOLOGY

KEY WORD : THONBURI ARCHAEOLOGY / BANGKOK ARCHAEOLOGY / THONBURI

KANNIKA SUTEERATTANAPIROM: THONBURI CITY DURING AYUTTHAYA AND EARLY RATTANAKOSIN PERIODS. THESIS ADVISORS: PROF.M.R.SURIYAVUDH SUKHASVASTI, Ph.D., AND ASSOC.PROF.RASMI CHOOSONGDEJ, Ph.D.. 467 pp.

The objective of the research is to study the physical development of Thonburi city by integrate the knowledge of Thonburi history during Ayutthaya and early Rattanakorin periods with archaeological evidences from the survey of historical and archaeological traces and the excavation of 4 sites, Vichai Prasit Fort, the rampart and moat of Thonburi city (Ban Kamin Canal), the former of minister of commerce area and the former of Thonburi train staion area.

The results demonstrate that the settlement at Thonburi is developed from the agriculture villages, which located along the former Chao Phraya river and canal. The western part of the former of Chao Phraya river was more density of community than the eastern part. After a manmade straight shortcut canal was dug during the reign of the King Phra Chai Racha (A.D.1524-1546), the appearance of the Thonburi area had been changed. However, the urbanization of Thonburi was developed from the following factors: community, a relatively large, dense and permanent settlement, strategic location and fertilization.

Archaeological evidences prosper and bring to together diverse source materials to more details of the historical knowledge which the historical record could not provided such as the form and boundary of Bangkok city, the appearance of Thonburi forts and city wall, and the level of ancient floor etc. Many issues should be examined by using archaeological survey and excavation method such as the outer ancient settlement around the city, the location, boundary and form of city.

Department of Archaeology

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature

Academic Year 2012

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) สภาวิจัยแห่งชาติ (สกว.) East West Center (EWC) และ University of Hawaii at Manoa (UHM) และได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคลากรต่างๆ ดังนี้

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล พิพิธภัณฑสถานศิริราชพิมุขสถาน มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทรารุช อาจารย์ที่ปรึกษาและประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมและอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก รองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ และอาจารย์เอนก สีหามาตย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

Prof. Miriam T.Stark อาจารย์ที่ปรึกษาที่ UHM Prof. Christien Peterson, Prof. William Chapman, UHM และ Prof. Laura L. Junker, University of Illinois at Chicago

คณาจารย์และบุคลากรในภาควิชาโบราณคดี ประกอบไปด้วย รองศาสตราจารย์มยุรี วีระประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชรี สาริกบุตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัชสา คชาชีวะ รองศาสตราจารย์ดร.ธนิช เลิศชาญฤทธิ อาจารย์ ดร.ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต ขาวเขียว อาจารย์ประอร ศิลาพันธ์ อาจารย์ ดร. สฤณีพงศ์ ขุนทอง อาจารย์ผู้สวด รอดเจริญ คุณบัณฑิตย์ สมประสงค์

ผู้สนับสนุนการศึกษาทางโบราณคดี ได้แก่ รองศาสตราจารย์ พญ.ตุ้มทิพย์ แสงรุจี อาจารย์ นพ. สมุทร จงวิศาล อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ดร.อำพัน กิจงาม ดร.ปวิรวรต ธรรมปรีชากร ธนพันธ์ุ ขจรพันธ์ุ อ.ดร.กฤษณ์ วันอินทร์ นักวิชาการที่ช่วยเหลือด้านข้อมูลและร่วมสำรวจและขุดค้น ได้แก่ นายชัยยศ เจริญสันตติพงศ์ นายอรรถชัย ลิ้มเลิศเจริญวนิช รวมทั้งนักศึกษาและเพื่อนผู้ให้กำลังใจมาโดยตลอดทั้งในฮาวายและไทย ซึ่งไม่อาจกล่าวถึงได้ทั้งหมดในที่นี้

บิดา มารดา และครอบครัว ผู้สนับสนุนผู้วิจัยมาตลอดชีวิต คุณความดีอันอาจพึงมีได้ในการวิจัยครั้งนี้ ขอมอบให้บิดามารดา และคณาจารย์ หากผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้เพียงผู้เดียว